

Peníscola, llum de lluna

De fet, la Serra d'Irta figura com una estructura dental entre el Mediterrani i el Baix Maestrat. Un dic natural tocant a mar, amb inflexions severes, amb espadats, puntes i accidents defensius. Peníscola és l'última seqüela, mirant a tramuntana, d'aquella geografia geperuda: Serra d'Irta avançada amb intencions d'illa, però vinculada a terra per un istme d'arena. Aquesta ubicació prodigiosa ha conferit al penyal unes característiques d'estratègia admirables, sobretot quan les diferències militars es dirimien amb espasa i cavall o amb artilleria més pesant que eficaç. Peníscola oferia unes certes garanties d'inepugnabilitat, ben aprofitades, segons contenen, pels grecs, romans, moros i cristians. Una extensa llista de causes i causants se n'han servit, de la pedra, de la fortalesa natural que suggereix la constitució de la roca.

La part de llevant del promontori està assignada, per ser la de més alçada, a la fortificació castrense, que s'assenta damunt d'una probable fàbrica mora. Diuen les cròniques que quan aquestes terres van canviar l'Alcorà per la Bíblia, el *tòmbol* va anar a parar a les mans dels templers —de l'orde del Temple o de Montesa, segons autors—, els quals van edificar l'actual castell a l'estil del gòtic civil català, que era el disseny hegemònic en la política arquitectònica de les generalitats d'aquell moment. Encara que, segons sostenen alguns especialistes, un arquitecte italià —¿Battista Antonelli?— era el responsable de les muralles i d'alguna reforma en el bastiment. És probable que sí. I, en un cert episodi històric, els del Temple o de Montesa van cedir la propietat a l'aragonès don Pedro Martines de Luna, que amb el nom de Benet XIII era el màxim representant de Déu en la terra, ja que a Avinyó el rei francès s'havia posat fet un dimoni.

Si no vaig errat, durant el papat, o antipapat, del papa Lluna hi va haver un parell de pontífexs més que es reivindicaven el càrrec i s'autoinvestien de poders: un tal Gregori —¿XII?— a Roma i, amb alguna probabilitat, un Joan XXIII però no Roncalli, a Pisa. El cristianisme organitzat estava hereniat per tres bandes, i els facultatius van diagnosticar cisma. Els de Roma i els de Pisa anaven morint i prosperaven les fumates negres i blanques, però don Pedro, Benet XIII, tal com ha arreplegat de la seua actitud l'expressió espanyola, «se mantenia en sus trece». No estava per a ironies. El papa Lluna, en el moment del seu nomena-

Peníscola, amb intencions d'illa, però vinculada a terra per un istme d'arena. De seu papal a relax turístic.

*Text: Miquel Alberola.
Fotografies: Rafa Gil.*

Terrasses venecianes, pràcticament.

ment, va incorporar al seu equip, com a —és un dir— ministre de propaganda, el frare Vicent Ferrer, un jueu que no s'ho assumia, tocat d'il·luminisme integrista, visionari i precursor del *poltergeist*. Ferrer excitava la clientela amb apocalipsis, vingudes d'anticristos, portant jueus a la foguera, torturant moros, fent el miracle de parlar valencià en l'estranger de Perpinyà i elogiant les qualitats de l'autèntic papa aragonès, que pel seu compte fa diplomàcia armada amb els contraris. Goebbels només n'era un epígon, de Ferrer.

Des del 1378, que es produeix el cisma, al 1416, en què Benet XIII s'instal·la definitivament a Peníscola junt amb quatre cardenals incondicionals, les corones europees van fer mans i mànigues perquè tots els camins conduïren a Roma, intenció que el papa Lluna, per discrepància baturra, no compartia. En més d'una ocasió, don Pedro va haver d'apel·lar a les seues cames per a conservar la pell, i disfressat de cartoix o amb la indumentària que les circumstàncies li brindaven, ventilava l'adversitat. Sempre, això sí, esponsoritzat per Martí l'Humà, que, amb Vicent Ferrer, l'emperador Segimon i quatre més, eren els únics que consideraven factible l'operació de

Lluna. Però Martí I, com el seu sobrenom indicava, era humà i havia d'estirar la pota. I el que havia de succeir-lo i Benet XIII es professaven desafecte mutu. Així les coses, don Pedro va maquinar una comedieta política que hem conegut com el Compromís de Casp. El complot va resultar amb la col·laboració de don Vicent Ferrer i el seu germà Bonifaci, un corrector de bíblies. Per majoria numèrica, els compromissaris van fer recaure la vacant en Ferran d'Antequera. Això assegurava la mitra a Lluna, amb un poder polític que l'apuntalava, mentre bona part d'Europa mirava a Roma.

La situació cismàtica de l'església clamava al cel, i el d'Antequera i el parabolista Ferrer, davant les evidències internacionals, intentaven ara i adés fer veure a Lluna que, al punt que s'havien dut les coses, l'abdicació seria la solució més idònia. Don Pedro ni ho vol sentir. Tretze són tretze. Les reunions a Morella i Constança resulten infructuoses. Acabant l'any 1415, el dels sermons, el d'Antequera i l'emperador alemany Segimon proven sort en un nou concili a Perpinyà, però el papa Lluna els fot un sermó de set hores, on diu si fa no fa que ell és l'únic capacitat per a l'ofici i que els cismàtics són els altres, ja que van ser ele-

gits de forma il·legítima. En aquest punt de la història, Roma i Pisa havien canviat quatre o cinc voltes de papa, Ferran d'Antequera agonitzava i Vicent Ferrer estava molt malalt, però don Pedro, tot ossos i més cabut que un aragonès, es mantenia rígid com una carrasca.

En els primers dies de 1416, Ferrer reviscola i durant la missa del dia dels Reis predica, enèrgic, un sermó pletòric de catàstrofes i cataclismes contra el papa Lluna, que segur de les seues conviccions, s'hi trobava present. El sermó va fer el seu efecte: Lluna va estrenar domicili a Peníscola i Ferrer es va espolsar les espadenyes en un al·lègòric desenteniment del seu país i se'n va anar bramant, amb l'enteniment ben cascat, la vinguda de l'anticrist per la tramuntana francesa. El deliri li va durar un parell d'anys més, i va morir. Don Pedro, en canvi, va durar —va perdurar— fins a la primavera del 1423, encara que ningú no ho assegurava, a l'edat de noranta-cinc anys, sense decaïments constatables. Durant set anys més li va inflar l'hèrnia a Roma, damunt d'aquella altra hèrnia que li devia plantejar Peníscola. Devien ser dies d'introspecció i anàlisi davant la calma sedant del Mediterrani, amb alguna esporàdica benedicció destinada

a un auditori de llobarros i sardines. Abandonat, esquivant l'arsènic d'algun mercenari vaticà i amb els nervis fets a banderes. És molt probable que en la vigília suau del seu traspàs, en una insolació ecumènica, se li va aparèixer Ferrer i li va propinar una bona dosi d'adventisme hostil. Don Vicent tenia més raó que un sant.

La referència a l'episodi històric —o a la llegenda historificable— resultava obligada si volem intuir la ciutat del promontori, perquè referir-se a Peníscola sense al·ludir al papa Lluna resulta un poc complicat: la identificació és absoluta per a la pompa turística. La fortificació és un poc la corfa del pontífex cismàtic i, segurament, no passaran vint-i-quatre hores sense que el cognom de don Pedro no siga invocat en la ciutat, per les raons que siguen, uns centenars de voltes. És igual.

Hi ha qui sosté que Peníscola ha de mirar-se des de l'interior, des de terra; uns altres mantenen que la visió més òptima del *tòmbol* ha d'efectuar-se des del mar, des d'una *golondrina* que fa el trajecte del port a la circumval·lació rocosa. Des de les dues posicions, la visió és satisfactòria. I n'hi ha una altra: des de dalt del castell, que fa una certa impressió aèria. Des de la part més destacada de la fortificació, els ulls són predominants i il·limitats. A la banda més septentrional ressalta Benicarló i s'insinua Vinaròs. De Peníscola a Benicarló la costa, llevat d'un tros de pedruscall, és bàsicament d'arenes. La silueta de la platja se'ns presenta excedida d'hotels, apartaments i urbanitzacions. Una prova descarnada de l'existència de demanda turística. A Ponent, per les muntanyes més pròximes a la ciutat, es detecta, amb més loquacitat encara, l'escalada de l'especulació. Passejant la mirada arribem a l'istme, ni molt ample ni massa llarg, absorbit per la prolongació urbana. El port, en un extrem de la platja del sud, i la desembocadura poc purificada d'un riuet, que no sé com li diuen, són els motius que han fet que els banyistes hagen optat per la platja del nord, que després comentarem.

I si precipitem els ulls, un mosaic anàrquic de terrats rojos i llençols esteses, de lectura africana. No hi ha cap casa que siga idèntica a la veïna, però tenen alguna similitud tàcita; únicament escapen a generalització la casa del far, un edifici magnífic, i la casa de les petxines, la façana de la qual dissimula la pedra amb recursos —amb recurrència— marines. Les cases, habitualment, són de dues i tres altures i de dimensions tímides. És l'estructu-

ra d'Altea o Eivissa: un poble hissat, a caramull, on la intimitat es fa utòpica. Si tocaves a una porta, et contestava tot el carrer, per exemple. Carrers empedrats, escalonats, escindits de la geometria. El terreny propiciava poca filigrana. Parets pàl·lides amb presència de geranis i xarxes per cortines: el mateix aspecte que podia oferir fa dos o sis segles. Però Peníscola, a pesar de l'immobilisme aparent, ha hagut de digerir el nou estil de vida que comportava la font d'ingressos del turisme, no sense alguna variació estètica. La majoria de les plantes baixes s'han transformat en pelleteries, restaurants i comerços de *souvenirs*. Parauleta a la qual algun autòcton, en sentir-la per primera vegada fa un quart de segle, contestaria: això serà ton pare. Poca broma. Aquest tipus de comerç fàcil ha

les cuixes d'aquella i el peix de Vinaròs. Elles, les dones grans, no s'han acabat de fer el compte. S'agrupen pretextant un punt de ganxo, de dol i amb els caps proveïts de mocadors amb un silenci cismàtic, i en el moment més imprevist fan «ja quin extrem hem arribat!», i maniobren amb eficàcia les agulles. Segurament, el pas de la misèria a l'abundància ha psicomatitzat més de quatre veïns.

La platja del nord aglutina la màxima clientela del bronzejat. Va de les muralles de ponent fins a uns quilòmetres en direcció al nord, formant com una gaiata papal d'arenes cernudes i subratllada per l'avinguda del papa Lluna. Adherida a la muralla, arran de mar, hi ha una terrassa veneciana, pràcticament, amb escalons que se submergeixen, erosionats pel vaivé, en

Vestits de negre, col·lectivament, a l'ombra d'una morera.

espigat colossalment, amb productes que recorden la zona i el papa pelat, i amb articles que sintetitzen el *kitsch* arqueològic, com ara les botiges que personalitzen un òrgan genital compulsiu per a canalitzar l'aigua. I que tenen tanta acceptació entre les dones.

Encara que l'anglosaxó admet i admira l'oferta turística del *tòmbol*, el percentatge més considerable dels visitants prové de Catalunya, el País Valencià, Aragó —òbviament—... i castellans difícils de catalogar. Abundància d'excursionistes organitzats o no, que diàriament expugnen la fortalesa del papa Lluna per vint duros, descansen en el tron papal i regiren totes les pedres de la ciutat. Els del poble, els més grans, s'ho miren amb escepticisme, això que vagen a mirar-los la penya i s'hi deixen els duros. Vestits de negre, col·lectivament, solen ser convocats per l'ombra d'una morera que hi ha al costat del Portal de Sant Pere i entaulen comentaris brillants i àcids sobre qüestions d'interès primordial:

unes aigües vistoses. Des d'ací, el panorama és excepcional: el golfet manté el mar com una bassa d'oli i la poca profunditat possibilita el passeig aquàtic. Entre l'avinguda d'asfalt i l'arena s'eixampla el bulevard, freqüentat, sobretot, per jubilats forasters tocats de colesterol i excessivament abrigats que busquen el consol *voyeur* de la cara. Sobre ells, hi ha com una atmosfera de llet *molico* i sacarines. A la platja, esteses, llevat d'alguna singularitat, hi ha algunes foques normandes importants, pura pell de calç, untades d'alquímia d'Ives Saint-Laurent o de Guy Laroche i esperant un rubor de pastanaga. I, per damunt del mar, del mar de don Pedro, s'intensifiquen les planxes de *windsurf*, mentre la boira de l'ocàs ho lamina tot de cereal.

Diuen que en fer-se fosc, a la claror de la lluna, Peníscola aparenta ser un iot amb els llums encesos, ancorat a la costa. Els més pintats asseguren que el papa marítim vaga pel pont de comandament. □